

Tartu Universitet
Institut for germansk, romansk og slavisk filologi
Afdeling for skandinaviske sprog og kultur
Dansk Sprog og litteratur

Jette-Liis Tammaru

EN KVINDE - TO NAVNE

Pseudonymets påvirkning af kvindesynet i Hanna Irgens' to sidste værker
Bacheloropgave

Vejleder:
Mikael Munk Lyshede, MA

TARTU 2014

1. INDLEDNING	3
1.1. PROBLEMFORMULERING OG TEORI-METODE	4
2. FORFATTERINDEN OG HENDES SAMTID	6
2.1. HANNA IRGENS' FORFATTERSKAB	6
2.2. PSEUDONYMET I 1800-TALLETS FØRSTE HALVDEL	7
2.3. ROMANTIKKENS KVINDER.....	9
3. SAMMENFATNING AF BØGERNE	11
3.1. EN KORT PRÆSENTATION AF "MAREN, HERSILIE OG THECKLA ELLER TO BORGERLIGE FAMILIERS HUUSLIGE FÆRD"	11
3.2. EN KORT PRÆSENTATION AF "DE HOLMER"	11
4. ANALYSE	13
4.1. ANALYSE AF BØGERNES KVINDelige HOVEDPERSONER	13
4.1.1. <i>Kvindelige hovedpersoner i "Maren, Hersilie og Theckla eller to borgerlige Familiers huuslige Færd"</i>	13
4.1.2. <i>Kvindelige hovedpersoner i "De Holmer"</i>	17
4.2. TEMATISK ANALYSE	22
4.2.1. <i>Opdragelse</i>	22
4.2.2. <i>Arbejde</i>	23
4.2.3. <i>Forholdet mellem mænd og kvinder</i>	24
4.3. ANALYSE AF PSEUDONYMERNES ROLLE FOR BØGERNE	26
5. KONKLUSION	29
LITTERATURLISTE.....	31
RESÜMEE.....	32

1. INDLEDNING

Gennem tiderne har mennesker delt alt muligt op i forskellige kategorier. Det har man også gjort med litteraturen. Perioden fra slutningen af 1700-tallet til midten af 1800-tallet kaldes *romantikken*. Romantikken karakteriseres af fokus på følelser - blikket vendes væk fra den ydre skuffende verden og ind i menneskets indre, hvor følelserne søger skønhed og harmoni. Romantikken udtrykker både splittelse og længsel efter harmoni. Sammen med industrialiseringen ændres verdens udseende, mange værdier bliver revurderet og nye sociale klasser opstår. Verden synes mere hård end tidligere. Et hovedtema for mange forfattere var det nye hårde samfund og klasseforskellene. Blandt andet ændredes kvindesynet. Etableringen af intimsfæren tilbød kvinderne en ny identitet som hjemmets madonna. Kvinderne kunne nu blive subjekter i deres egen hjemlige sfære. Den nye stærke kvinderolle gjorde middelklassekvinder relativt arbejdsfri, så de fik tid til at læse og skrive. Sammen med kvindesyntets forandring begyndte også kvindernes identitetssøgning, indtil nu var en kvinde kun symbol for følelser og morskab. Relateret med mere fritid begyndte mange kvinder skrive og det fremmede kvindernes udvikling på alle områder, men specielt deres bevidsthed. Litteraturen begyndte at spejle samtidens samfund med dens svage og stærke sider. Det var en tid hvor kønnet fik en stor rolle i alt hvad man foretog sig, især i litteraturen. På grund af dette valgte mange forfattere ikke at offentliggøre deres køn eller navn. Man anvendte pseudonymer ved publiceringen.

Denne opgaves fokus er på Hanna Irgens, som er en af de få danske forfatterinder, som har skrevet både under sit eget navn og under pseudonym. Desuden adskiller Irgens sig fra andre ved at skrive under både mandligt og kvindeligt pseudonym. I første halvdel af 1800-tallet var pseudonymet sædvanligt for en debuterende forfatter, men Irgens brugte det ikke på denne måde, i stedet blev hendes to sidste værker var skrevet under pseudonym.

1.1. Problemformulering og teori-metode

I denne opgave vil jeg besvare følgende spørgsmål:

Hvordan påvirker Hanna Irgens pseudonymbrug kvindesynet i romanerne "De Holmer" og "Maren, Hersilie og Theckla eller to borgerlige Familiers huuslige Færd".

Jeg vil herunder gøre rede for hvilke træk af pseudonymbrug, der findes i bøgerne.

Spørgsmålet vil blive besvaret ved at jeg foretager en kønskritisk læsning af de fornævnte værker. Jeg læner mig her op ad Anne Scott Sørensens tanke om at:

"... med tankegangen bag den litterære kønskritik opstår den narrative dynamo (...) af det faktum, at hovedpersonen ikke kan passes ind i det script, der er udstukket af de givne køns-, seksualitets- og sociale koder" (Scott Sørensen 2010: 313).

Mit formål er således at give et klart billede af hvordan kvinderne i bøgerne afviger fra normen og sammenholde det med de rammer som Hanna Irgens pseudonymvalg giver mulighed for. Den begyndende kvindefrigørelse i Romantikken, som jeg beskæftiger mig med, kaldes på dansk for adgangs- og dominansproblematikkens periode. Kønskritikken i litteraturen spejler her forskellige faktorer; for eksempel periodens principelle spørgsmål, forfatterens køn, kønstematiseringen i forbindelse med forfatterens eget køn og ikke mindst læserens køn (Scott Sørensen 2010: 325-326).

Jeg er så vidt vides den første som skriver om Hanna Irgens ud fra denne vinkel. Det mest dybtgående studie af Irgens er Lise Busk-Jensens beskrivelse af Irgens' næstsidste bog i "Romantikkens forfatterinder". Hun er ellers en relativt ukendt forfatter som er blevet behandlet ganske lidt i eftertiden, det har senest forskningsbibliotekar Johanne Slots bemærket: *"De idag ulæste eller "glemte" digtere, Poul Møller tager under kritisk behandling, er (..) Hanna Irgens (...)" (Slots 1992: 51).*

I denne opgave vil jeg dermed først gøre rede for hvem forfatterinden Hanna Irgens var og fortælle om hendes forfatterskab. Dernæst præsenterer jeg hvordan pseudonymer anvendtes i Romantikken, fordi det spillede en meget stor rolle i samtidens litteraturudvikling - og er et centralt aspekt i denne opgave. For at kunne forstå

kvindernes liv og livsvilkår vil jeg derefter forklare om deres liv omkring 1830'erne. I følgende afsnit præsenteres hver bog en ad gangen, for at læseren kender handlingen og kan følge analysedelen. Hoveddelen af opgaven er analysen, hvis første del undersøger begge bøgernes kvindelige hovedkarakterer en ad gangen bogen igennem. Anden del analyserer bøgerne tematisk - altså hvordan man kan tolke forskellene på de to bøger efter tema. Temaerne er baseret på, samtidens adgangs- og dominansproblematikken - arbejde og opdragelse handler om adgang og dominans er netop om forholdet til mænd. I analysens sidste afsnit undersøger jeg forholdet mellem pseudonymerne og indholdet i romanerne. Derefter konkluderer jeg på mine tolkninger. Det sidst findes et resumé af min opgave på estisk.

2. FORFATTERINDEN OG HENDES SAMTID

2.1. Hanna Irgens' forfatterskab

Johanne (Hanna) Christiane Irgens (1792-1853) var en dansk forfatterinde, som var datter af en driftig blikkenslager og fabrikant (Busk-Jensen 2009: 835). Da faren døde i 1811, blev Hanna og hendes søster nødt til at sørge for sig selv, siden moderen var død fem år tidligere. Ifølge Dansk litteraturhistorie arbejdede Hanna sig frem til at blive institutbestyrerinde i Næstved, uden støtte fra andre, men med den ballast af småborgerlig dannelse og udholdenhed, hun havde med hjemmefra, og det gav hende en god dannelsesmæssig baggrund til fremtiden (Auring, Baggesen, Hauberg Mortensen, Petersen, Svane, Svendsen, Sørensen, Vogelius, Zerlang 1990: 453). Om hendes privatliv findes der ikke så megen information, Dansk litteraturhistorie bemærker at hun dog aldrig blev gift (samme: 455).

Hendes forfatterskab tog en rolig og lang begyndelse. Hanna Irgens var mange år skoleleder og skrev for sin fornøjelsens skyld. Hun lod ikke noget trykke før hun fyldte 30 år, bøgerne har ifølge af Busk-Jensen formodedes at have ligget i skuffen indtil den skæringsdag, hun havde sat sig for at opgive sine ægteskabstanker. Men da hun begyndte at publicere, var det for at tjene penge, som hun forklarer i forordet til sin debutroman "Familien v. Heidenforsth" (Busk-Jensen 2009: 625). Anledningen var:

"den Trang, Forfatterinden havde til en underholdende Sysselsættelse i eensomme Timer; og den eneste Aarsag til dens Offentliggjørelse, er den: at hun deri troede at see en ny Erhvervskilde" (Busk-Jensen 2009: 831).

Irgens' første værker var mørke og tomme for liv og handlede blandt andet om hendes oplevelser som barn: Hun havde jo mistet begge forældre og havde svært ved at sørge for sig selv og sin søster - eller om konfliktfyldt kærlighed. Busk-Jensen bemærker at de mørke og livstrætte skrivninger ikke fik nogen god modtagelse. Poul M. Møller skrev dengang i sin anmeldelse i *Dansk Litteratur-Tidende* om hendes prosafortælling "Opfyldt Løfte efter Døden", med følgende ord: "... da den desuden er maadeligt fortalt, frister den vist ingen til at læse Forfatterindens større romaner"

(Busk-Jensen 2009: 832). Den største gruppe af Irgens' fortællinger og også debutromanen og hendes sidste roman, "De Holmer", har en kærlighedshistorie som omdrejningspunkt. Tiden i hendes værker ligger i øvrigt tæt på Irgens' egen ungdomstid omkring 1810. Ifølge Dansk litteraturhistorie var Irgens en af de to forfatterinder i perioden, der formulerer en egentlig protest mod kvindeundertrykkelsen og de to var også de eneste, der direkte hævder deres ret til forfatterrollen. (Auring m.fl. 1990: 456)

Hendes forfatterskab omfatter tre romaner, tre novellesamlinger, en digtsamling, et lystspiel og en række digte og fortællinger, offentliggjort i tidsskrifter og antologier, hvoraf "Maren, Hersilie og Theckla eller to borgerlige Familiers huuslige Færd" regnes for hendes mest originale værk (Busk-Jensen 2009: 829).

2.2. Pseudonymet i 1800-tallets første halvdel

Busk-Jensen skriver at vigtige betingelser i Romantikken for kvindelige forfatteres udvikling var både dannelsen af intimsfæren¹ og markedskapitalismens vækst. For kvinderne betød den relative arbejdsfrihed i intimsfæren større muligheder for at skrive, og det forholdsvis anonyme, pengestyrede bogmarked åbnede også for dem, selv om adgangen til forlæggerne, kritikerne og læserne var fuld af forhindringer. (Busk-Jensen 2009: 502) Konflikten i kvinderollen skærpes yderligere, da kvinderne trådte ud i offentligheden som skribenter og publicister; kvinder skulle overvinde både en indre og en ydre modstand. Først måtte de overvinde den indre modstand mod en ændret kønsrolle, som ellers foreskrev passivitet og intimsfæretilknytning; dernæst måtte de forberede sig på at møde omgivelsernes modstand mod normbruddet, og de måtte skabe interesse for det nye verdensbillede, som deres tekster fremviste. Samfundet manglede accept af kvindelige forfattere. (Busk-Jensen 2009: 505)

Den klareste grund til modstanden mod kvindelige forfattere - dybere end både forsvaret for kønssystemet, konkurrencen mellem forfattere og trangen til at eje alle kvindernes følelser, som var resterne af en uafsluttet moderbinding, var uden tvivl

¹ Intimsfæren er den private del af et menneskes liv, som har med hjem, familie og følelsesmæssige relationer at gøre – i modsætning til den del der vedrører det offentlige liv (Den Danske Ordbog).

frygten for, at det private liv hjemme og det intime liv mellem ægtefællerne skulle blive forstyrret, afdækket, offentliggjort og dermed forsvinde. (Busk-Jensen 2009: 510)

Busk-Jensen forklarer videre at den feministiske litteraturkritik har forstået de kvindelige forfatteres brug af mandlige pseudonymer som et tegn på dels forfatterindernes indre konflikt mellem kvindelighed og forfatterskab, dels deres forventninger om, at kønnet ville vække modstand hos forlag, kritikere og læsere. Antallet af forfattere, som med et mandligt pseudonym forsøgte at blive læst som mænd, var imidlertid begrænset; der var langt flere kvinder, der skrev under kvindelige pseudonymer, som ikke skjulte kønnet, og desuden mange mænd, der skrev under kvindelige pseudonymer for at få kvindelige læsere. Af de 76 danske forfatterinder i 1800-70 anvendte et flertal på 31 kvindelige pseudonymer, 19 brugte kønsneutrale pseudonymer eller var anonyme, 15 publicerede under eget navn, og kun 11 brugte mandlige pseudonymer. I de fleste tilfælde var forfatterindernes ønske om at beskytte deres borgerlige identitet og intimsfære større end trangen til at forsøge at få litterær succes ved at skifte køn. Det var dels de ambitiøse, dels de mest kommercielle forfatterinder, som valgte mandlige pseudonymer. (Busk-Jensen 2009: 512) De enkelte kvinder måtte overveje med sig selv, om deres kønsidentitet kunne holde til, at de ud over som kvinder også skulle identificere sig som forfatterinder, og om deres familie ville godtage det (Busk-Jensen 2009: 514).

Hanna Irgens var blandt de få danske forfatterinder, der anvendte både kvindeligt og mandligt pseudonym. Irgens skrev de fleste af sine værker under sit eget navn, men de to sidste skrev hun under to forskellige pseudonymer. Hermann Lange var hendes mandlige pseudonym og Christiane Clasen var det kvindelige.

Nogle kvinder valgte mandligt pseudonym på grund af at det gav dem en anden identitet, hvorunder forfattervirksomheden blev mulig, for eksempel Thomasine Gyllembourg; andre valgte et mandligt pseudonym fordi de ikke ville læses som kvindelige forfattere. (Busk-Jensen 2009: 512; www.kvinfo.dk) Der findes ingen sikker viden om hvorfor Irgens bruger pseudonymer, men jeg vil med denne opgave komme tættere på baggrunden.

2.3. Romantikkens kvinder

Selv om kunsten, litteraturen og selskabeligheden havde slået dørene op til familiens opholdsrum, var der stadig væk en absolut grænse i boligen, som ikke skulle overskrides. I følge af Dansk litteraturhistorie hørte køkkenet, pigekamrene, børneværelserne og det ægteskabelige soveværelse til dette usynlige område. De praktiske aktiviteter, der foregik i køkken og børneværelse, og som husfruen det meste af dagen opholdt sig i med børnene, var ikke et passende emne for den dannede konversation. Dansk litteraturhistorie forklarer videre det daglige repetitive arbejde med at sørge for mad, vask og rengøring var for konkret og trivielt til at kunne opfattes som elementer af den menneskelighed, der skulle symboliseres i det borgerlige samvær. Som en formning af den kvindelige kønsrolle måtte husarbejdet ikke ses og høres. (Auring m.fl. 1990: 268) Sparetvangen var grund til den delvis tilbagevendende hjemmeproduktion af varer, som det var for dyre at købe. Husmødrene måtte købe råvarer i stedet for at købe færdigt, lappe og omsy familiens tøj og reparere det nedslidte husgeråd. (Auring m.fl. 1990: 269) Kvinderne skulle være dygtige, men kun til husholdning.

Busk-Jensen forklarer også, at kvindernes biologiske svaghed var at kvinders krop var indrettet på moderskab og derfor ikke havde overskud til kunstnerisk virksomhed - desuden kvindekroppen var svagere end mandens og husede derfor et svagere intellekt. Den sociale svaghed var, at kvinder havde færre erfaringer, de kendte kun livet i familien og ikke samfundslivet udenfor. (Busk-Jensen 2009: 509) Samtidig var der også en udvikling i gang. Kvinderne kunne nu blive subjekter i deres egen hjemlige sfære, som mændene var det i deres sfærer uden for hjemmet. Kvinderne bevarede deres kønsforskel og blev alligevel ligestillede med mændene, idet de to køn beherskede hver deres sfære. Den nye stærke kvinderolle gjorde middelklassens kvinder relativt arbejdsfri, så de fik tid til at læse og skrive. (Busk-Jensen 2009: 228) Busk-Jensen skriver at tidligere havde der været distance mellem kvinder og bøger, fordi bøger havde været på latin og indeholdt den teologiske og videnskabelige verden. (Busk-Jensen 2009: 503)

Samtidens anmelder Poul M. Møller skrev: "*rosen måtte ikke lægge sin krone bort for at studere botanik*", med andre ord skulle kvinder forblive i deres kvindelighed - deres natur som man opfattede den, og ikke distancere sig fra den gennem refleksion eller ved at tilegne sig overflødig viden. (Busk-Jensen 2009: 626)

3. SAMMENFATNING AF BØGERNE

3.1. En kort præsentation af "Maren, Hersilie og Theckla eller to borgerlige Familiers huuslige Færd"

Hanna Irgens skrev denne roman under sit kvindelige pseudonym Christiane Clasen i 1837. Bogen er en hverdagsrealistisk roman, hvis handling følger tre borgerdøtres historier - hvordan de vokser op og hvordan deres liv tager form. Romanens hovedpersoner er komplekse, det er ikke kun deres oprindelse som er vigtig, men også deres karakter og menneskene omkring dem. Fortælleren er den jordemoder, som har hjulpet alle tre piger til verden og er kendt i byen. Hun er fortsat, mere eller mindre, en del af pigernes liv (www.kvinfo.dk). Hun giver læseren både en objektiv og subjektiv synsvinkel samt information om alle de hændelser i byen, hun kender til.

Bogens tre hovedpersoner kommer fra to forskellige familier, som bor i nærheden af hinanden. Den ene er glarmesterfamilien Krause, hvor Maren er datter. Hendes mors opdragelse består kun af de elementer børn praktisk har brug for i livet. Krausefamilien er sparsommelig og elsker orden i alt. Den anden familie hedder Faber. Til denne familie tilhører Hersilie og Theckla. Madam Faber var en rig købmandsdatter og hendes mand er urmager. Faberfamiliens hustru var den, der havde bragt penge ind i familien, og har på grund af dette to stemmer, hvor hendes mand kun har en. Faberfamilien repræsenterer derfor ikke en typisk kvindelig historie. I sidstnævnte familie får børnene den bedst mulige uddannelse, men uden så stor tryk på det praktiske som hos Krauses.

Romanen præsenterer hverdagen for Maren, Hersilie og Theckla, og gennem denne får man indblik i deres personlighed og hvordan de opfatter den periode af deres liv, hvor de bliver forelsket og stifter familie.

3.2. En kort præsentation af "De Holmer"

Romanen "De Holmer" er skrevet under Hanna Irgens' mandlige pseudonym Hermann Lange i 1838. Denne bog er dermed udgivet under et år efter "Maren, Hersilie

og Theckla eller to borgerlige Familiers huuslige Færd", som hun skrev under sit kvindelige pseudonym.

Bogen handler om kærlighed som ikke lader samfundsklasser få nogen større rolle end at hjælpe den til at forblive. Bogen fortælles af en anonym fortæller, men man får indtryk af at det er en mandlig fortæller. Romanens centrale scene er et slot i Danmark, som hedder Holmedal. Hovedpersonen er Jane, også kaldet Julie - en ung pige, der bor hos generalinden på slottet, og grev Axel Holmer, som er fra Sverige, men er i slægt med generalinden. Idet Janes forældre er døde, har hun tidligere boet hos sin bedstemor, som gjorde en afgud af hende, men da hun også døde flyttede Jane over til generalinden (s. 35). Jane og Axel bliver under en julefest forelsket i hinanden, generalinden lover ham at han kan få Jane, men først må han rejse til Sverige og så komme tilbage efter hende. I Sverige bliver Axel sat i fængsel for en noget uklar hændelse og derfra begynder bogens hovedpersoners mangetydige handlinger. Axel beder nemlig sin søster Sibylle om at sørge for sine fremtidsplaner med Jane, så deres fælles fremtid kan blive til virkelighed. Sibylle opfylder broderens anmodninger, men med den undtagelse at hun tager sig den frihed på intrigant vis at få tingene i orden og med de forandringer, hun selv vil have.

Bogen ligner en traditionel prinsesseroman, hvor en ung, beskeden og ikke-overklasse pige gennemgår mange vanskeligheder på grund af kærligheden. Samtidig fortæller bogen dog også om en ikke så traditionel kvinde.

4. ANALYSE

4.1. Analyse af bøgernes kvindelige hovedpersoner

4.1.1. Kvindelige hovedpersoner i "Maren, Hersilie og Theckla eller to borgerlige Familiers huuslige Færd"

I romanen "Maren, Hersilie og Theckla eller to borgerlige Familiers huuslige Færd" er der tre kvindefigurer som er i centrum. To søstre fra familien Faber og datteren hos familien Krause.

Krause-familiens datter Maren, der er familiens ældste barn, er den mest beskedne af de tre kvindefigurer. Hendes mor har bare lært hende det nødvendige praktiske i husholdningen. Moren er meget sparsommelig og forklarer hende at de ikke bruger penge på noget, der ikke med sikkerhed er nyttigt - hun siger at en håndværkermands kvinde ikke har brug for at tale fransk eller at kunne spille klaver. Hun kan ikke tænke sig nogen højere status for sin datter end en håndværker. Marens opdragelse giver hende intet valg, hun bliver nødt til at gøre hvad der bliver sagt. Madam Krause siger også følgende om pigens opdragelse: *"Men om vi saa ti gange havde Raad til det, skulde hun dog ikke lære andet, end hvad der passede sig til hendes Stand"* (s. 31-32). Madam Krauses udsagn viser os at man står fast på sin klasse, man bliver født til den man er, og forestiller sig ikke nogen ændring. Jeg forstår det sådan, at man ikke selv kan vælge hvem man er. Jeg mener at ens barndom og uddannelse er det, der giver en muligheder for livet - eller den begrænser barnets fremtid.

Den næste karakter er Hersilie. Hun er Faberfamiliens tredje barn, og anses for at være intelligent. Det siges at hun fik alle de egenskaber, hendes bror ikke fik. Hun er klog, samvittighedsfuld, flittig og fuld af lyst til at lære: *"Ingen behøvede at erindre hende om hendes Lectier, og hun var bekjendt som et Mønster for hendes Flid og Sædelighed"* (s. 19). Efter min mening giver det fornemmelsen af en pige som kan stå inde for sig selv. Hersilie taler fransk som en indfødt, er god til i alt håndarbejde og maler. Mange af hendes gode kundskaber har Marens mor bare sagt nej til, men måske ville Maren være blevet regnet for lige så intelligent som Hersilie ifald hun havde fået

samme uddannelse. Men for familien Faber gælder samme beslutningsmåde, som familien Krause: børn selv vælger ikke noget - alt bestemmes af forældrene. Om Hersilies udseende skrives der i bogen: *"Forresten var hun, uden at være styg, heller ikke smuk, og de var kun hendes kongelige Anstand, som udmærkede hende fra hendes Jevnlige"* (s. 29). Jeg tolker det som at det henviser til en bekræftelse af stereotypen om, at hvis man er intelligent, så er man ikke smuk.

Tredje kvindefigur er Hersilies søster Theckla. Theckla er den smukkeste af alle Fabers børn. Hun er familiens fjerde barn og beskrives som meget smuk, ja næsten majestætisk. Thecklas stærke side er kun skønheden, om hende skrives følgende: *"Doven, letsindig, skjødesløs, fuld af Flanelyst, vare alle de Pengene spildte, som Forældrene havde anvendt paa hendes Underviisning"* (s. 30). Her synes jeg at Theckla svarer mest til stereotypen om smukke kvinder - skønhed og klogskab kan ikke eksistere sammen i en krop.

Da alle pigerne er blevet ældre begynder de at vise karakter. Hersilie har så høje tanker om sig selv, at hun skammer sig over jordemoderens selskab. Hun stiller mange krav og har høje forventninger til andre mennesker: For eksempel da hun møder løjtnant Helm og han siger digteren Walter Scotts navn forkert, bliver hun meget skuffet og til og med lidt vred på ham: *"Han er altfor flau naar man taler med ham"* (s. 46). Hersilie forklarer hvad hun forventer af sin kommende mand: *"Den Mand, jeg skal kunne elske, maa jeg kunne betragte, som et høiere Væsen; han maa kunne ligesom drage mig op til sig; han maa kunne udvide mind kundskaber, berigtige mine anskuelser, danne mine Følelser..."* (s. 47). Efter min mening viser de sidste eksempler at Hersilie har nogle bestemte forventninger og dem er hun sikker på.

Den første mand, der vil fri til Hersilie er en ung svensker, Svend Hallgren. Han har et smukt og mandigt ansigt, en smuk og slank figur og mange andre træk som er karakteristiske for en velhavende person; i tillæg er han økonomisk velorganiseret, hvilket ikke er typisk for de andre af samtidens unge karle (s. 48). Han ser i hende et højere væsen og kan ikke ønske sig noget andet i verden end hende. Hersilie ved meget om Svend, mere end Svend kan forestille sig. Nu behøver Hersilie ikke gøre noget for at få ham. Jeg ser at for Hersilie er kærligheden en vigtig del af livet - som om det er naturligt på denne tid at mandens første opgave er at elske sin kone. Et af de vigtigste

punkter i bogen, og i Hersilies liv er da hun møder den danske kronprins. Denne hændelse beskrives ikke så detaljeret som man kunne ønske sig, men man får alligevel fornemmelse af, at Hersilie bliver forelsket i ham og fra det tidspunkt af sætter sine forventninger og værdier endnu højere. Efter det har Svend ingen chance mere hos hende. Jeg mener at det tyder på at hun ikke er en almindelig kvinde som gør som forventet, tværtimod, hun gør hvad hun føler er rigtigt. Da hun afviser Svend, tager hun en beslutning der ikke var almindelig på denne tid: *"Atter rakte han hende sin Haand, men da hun nu med Heftighed, gjorde en misvilligende Bevægelse, som om hun vilde sige: "Hvad skal de Narrestreger til," da trak han Haanden tilbage og sang, først med Fortvivlelsens Stemme, men, som derpaa, gik over til planløst Raserie"* (s. 68). Ikke alle i hendes familie er tilfredse med hendes beslutning. Hendes far ser Svend som sin egen søn og er mere glad for ham end for Hersilie selv. Hersilies far siger: *"Han er altsaa ikke god nok til Theaterprindsessen; en brav Mand, som paataage sig at føde den dovne Mamselle, medens hun sidder og qvinkelerer..."* (s. 69). Skænderiet fortsætter og til slut siger hendes far: *"Jeg vælger Hallgreen til min Svigersøn, og vil hun ikke antage ham, saa skal hun paa Døren, siger jeg, ud af mit Huus"* (s. 70). Og dette bekræfter Hersilie med ordene: *"Det har længe været mit høieste Ønske"* (s. 70). Med denne handling opfatter jeg det som om hun går en helt uventet vej, hendes beslutning om sin egen fremtid og uenigheden med hendes far leder hende på en ukendt vej for samtidens kvinder. Efter skændene har hun i tillæg til alle hændelserne mod til at sige at hendes mor klarer sine husmoderlige pligter meget dårligt, hvilket er noget som ingen burde turde sige (s. 73). Efter min mening er hun meget atypisk for sin samtid. Siden Hersilie er nødt til at flytte hjemmefra, får hun en arbejdsplads som guvernante hos en baronesse.

Efter at Hersilie rejser bort til sit nye hjem kommer lillesøster Theckla på mode. I kirken ved konfirmationen lægges der mærke til hendes udseende, hvilket viser at der ingen steder findes hvor hun forbliver ubemærket. Med sidstnævnte situation mener jeg at det bliver klart at Theckla er den pige som får alle til at løbe for sig - skønheden har sin indflydelse også der hvor man ikke forventer det. Theckla bliver snart forelsket i købmanden Jesper Stragerup. Jesper har arvet penge fra sin far og det er grunden til at folk overhovedet begynder at bemærke ham. Stragerup giver hende en billet til en taskenspillerkoncert, hvor hun igen får meget opmærksomhed og købmanden

bestemmer sig der for at fri til hende. Stragerup er den rigeste mand i byen - Theckla kan få alt hvad hun vil have. I bogen skrives følgende: *"Regnen var nu sagtnet, og vort elskværdige Par begave sig paa Veien; begge med hjertet hoppende og Glæde; Stragerups: over at den smukkeste Pige i Byen skulde blive hans; Thecklas: over at den rigeste Mand i Byen skulde blive hendes"* (s. 90). Men siden Jesper ikke er så velorganiseret med penge som Svend, slutter det med økonomisk sammenbrud. Jeg tolker her at Thecklas beslutning er at gå den nemme vej og nyde livet og pengene, uden at gøre noget selv, så længe som muligt. For hende er det afgørende pengene og bagefter kommer kærlighed og selvrealisering.

Maren arbejder i generalens køkken. På Fastelavns Søndag møder hun Jørgen Faber, Hersilie og Thecklas yngre bror. Jørgen går, efter at have kendt Maren i mange år, direkte til hendes arbejdsplads og inviterer hende på bal. Hun er velopdragen og husker godt hvad hendes mor har lært hende og svarer, at hendes mor ikke kan lide at pigen tager på bal med andre end slægtninge. Så spørger Jørgen om hun vil gifte sig med ham og Maren lover at svare næste dag. Da Maren taler om det til generalinden opfører hun sig som en meget velopdragen dame, *"Vi forligtes grumme godt som Børn," svarede Maren med et lyst Blik, men, idet hun lod det synke ned mod gulvet..."* (s. 112). Jeg forstår det sådan at for Maren er det vigtigt at hendes nærmeste også godkender Jørgen, selv om hun selv er sikker. Maren tager selv beslutningen, men det er vigtigt at det ikke er i konflikt med nogen af hendes nærmeste. Jørgens søster Hersilie er i begyndelsen ikke tilfreds med brorens valg, fordi hun synes at Maren kunne blive noget andet end kun tjenestepige: *"Jeg har ellers intet imod Maren uden, at hun agter sig ikke selv. Hun maaskee nok have undgaaet at tjene som simpel Pige"* (s. 118).

"Kan de derimod rose Dem of Baronessens Taknemmelighed eller Venskab? Hun tilregner Dem Annas Ufuldkommenheder, og Deres Pretensioner har ofte gjort hende saa utilfreds med Dem, at De for lang Tid siden havde maattet forlade hendes huus, naar hun ikke have haabet, at Deres mesterlige Harpespil skulde have frugtet Noget hos hendes Datter" (s. 119). Hersilie selv er meget selvsikker og lader ikke sine værdier forsvinde, hun er en meget stærk kvinde i sin samtid. Som tiden går forandrer Hersilie sig, men er fortsat en meget stolt kvinde. I sit brev til madam Clasen forklarer Hersilie hvordan hun keder sig, og hvordan hun har kedet sig gennem hele livet: *"Viid da: jeg*

kjeder mig! jeg har kjedet mig saalænge jeg har levet, og jeg vil kjede mig saalænge jeg lever, og det er altfor kjedeligt. Alt, hvad jeg har levet for, Alt, hvad jeg troede: morede mig; det var Selvbedrag, Skuffelse; kostbare Vildfarelser, som man i dyre Domme betaler med det lette Blod, den guddommelige Sorgløshed, alle Hjertets Drifter til Glæde" (s. 121). I brevet skriver hun om det, at hun ikke er tilfreds med hvordan hun har levet sit liv og tænker at alt ville have været anderledes hvis hun ikke havde taget de drastiske beslutninger hun tog. *"Hvad vandt jeg, Gamle Clasen! ved hele mit henfarne, forspildte Liv, uden Frihed og Tilladelse til at kjede mig tyve – tredive – hu! – maaske fyrgetyve Aar endnu. – Nei, jeg takker! jeg er klogere end som saa"* (s. 122-123). Bagefter siger Hersilie at hun har kamferdråber for en mark og vil blande dem med så meget vand, at hun kan drikke det. Hun begrundet det med nysgerrighed efter at se hvilken virkning de har. Hersilie beslutter at tage livet af sig og jeg mener at man kan spekulere over hvad den afgørende grund er; om hun føler sig alene da alle hendes bekendte er gift eller i lykkelige forhold? Måske føler hun sig selv og sin frihed alt for begrænset, måske lever hun kun et typisk liv for et geni som slutter med selvmord.

Kvindefigurerne i "Maren, Hersilie og Theckla eller to borgerlige Familiers huuslige Færd" er forskellige: Maren er beskeden og overvejer længe inden hun beslutter noget - man kan sige hun er mest rationel; Hersilie er den der lever for sig selv og beslutter sig baseret på hendes egen forståelse; Theckla er fokuseret på en økonomisk sikker fremtid og beslutter sig for den nemmeste vej.

4.1.2. Kvindelige hovedpersoner i "De Holmer"

I bogen "De Holmer" er det to kvindelige hovedpersoner som dominerer historien, Jane og Sibylle.

"(...) hvis hele Personlighed, saa lidet iøienfaldende den endogfaa var, dog fortjener en lille Beskrivelse. (...) ved et par Hænder, hvis hvide, nydeligt dannede Fingre, ved den mindste bevægelse, frembragte smaae gruber i den bløde, fyldige og dog lille Haand" (s. 11). Disse linjer er det første man får vide om Jane og ud fra dem kan man forestille sig at Jane ikke er bogens og selskabets prætentiose opmærksomhedskrævende centrum. Det at hun beskrives sådan giver mig fornemmelsen af et beskedent menneske,

som er meget simpel og naturlig, følger samfundets påbud og ikke tager irrationelle beslutninger. Det næste der giver os mere information om Jane, er følgende: *"Det var ikke undgaaet hans Opmærksomhed, at der herskede en vis Fremmedhed mellem hende og de øvrige Damer, og at hun ligesom ikke passede til dem: men, det var jo da ikke saa forunderligt, da disse levede i en circle som næsten daglig samledes (...)"* (s. 23). Herudfra kan man se at siden Jane i natur og konversationsvaner, ikke er som andre kvinder, kan hendes tankegang og beslutninger også være anderledes fra de øvrige kvinder i denne families omgangskreds.

Da en fru Brühl beder Jane om at spille klaver forklarer Jane at hun ikke kan noget nyt, hvilket er første gang hun viser sin magtesløshed når det gælder om at bestemme over sig selv (s. 31). Jane gør hvad der forventes af hende og siden hendes generte undskyldning ikke vinder nogen forståelse hos de andre mennesker, så klarer hun ikke at stå ved sin beslutning - som er ikke at spille. Situationen ved klaveret fortsætter ved at den mandlige hovedrolle Axel fra værelset ved siden af kommenterer: *"(...) at det var muligt: at hun ikke blot var en yndig Pige, et fromt, kjerligt Barn; men maaskee en stor hellig Sjæl, som først nu begyndte at hæve sig imod Himlen (...)"* (s. 33).

""Er det muligt?" spurgte Jane, uforstilt forundret" (s. 43). *""Men er det da ikke kunstens høieste Triumph? spurgte Jane"* (s. 44). Hvis jeg regner Janes alder med - hun er ikke mere end 16-17 år, kan jeg se hende som en intelligent og selvstændigt tænkende pige, med henvisning til de to sidstnævnte eksempler. Men derefter kommer begivenheden hvor Jane er blåøjet og hendes manglende livserfaring afspejler hendes ungdom. De to følgende eksempler gør rede for hvad jeg mener: *"Nei! naar jeg var i Sverrig, saa maatte jeg maaskee følge landets Stik; men her bruger vi det ikke"* (s. 55). *"O, Grev Holmer! De seer saa ædel og agtværdig ud; jeg havde ikke ventet at høre sligt af Dem"* (s. 55).

Et menneskes beslutningsevne står i forbindelse med dets selvsikkerhed og selvværd. Janes selvtillid er ikke stor og hun får ofte at vide af andre, hvad hun skal gøre og hvordan. Et eksempel på dette er hvordan generalinden bestemmer over Janes fremtid og kærlighed uden at give nogen forklaringer: *"Du skal svare Ja til alt hvad Axel beder Dig om, hvis Du vil være min gode Pige"* (s. 69). Autoriteten vinder over selvstændigheden - generalinden lover nemlig Jane bort til Axel så de kan blive gift,

men Jane søger ikke forklaringer. Jane affinder sig med at beslutningen blev taget for hende.

En af de få gange hvor Jane er sikker på sin beslutning, er da hun beslutter sig for at Axel er hendes prins på den hvide hest. I bogen skrives der om det således: *"Axel eller ingen," sagde hun, da hun lagde Bøgerne i Skuffen, og tog nøglen af*" (s. 77). I kærlighedsrelaterede beslutninger er hun meget sikker og et eksempel på dette er følgende sætning: *"Der kommer nok snart en lille Ven fra Sverrig, og saa vil Alting blive godt"* (s. 81). Hendes beslutning om at vente på hendes kære Axel er taget.

Den anden kvinde, som fortjener mere opmærksomhed, er Sibylle, Axels søster. Om hende skrives der ikke noget i en længere periode, så man kender hende først fra det tidspunkt da Axel bliver sat i fængsel.

I sit brev til sin bror i fængslet skriver Sibylle om hvad der er sket på Holmedal, men det vigtige er at hun med sine første sætninger viser sin karakter. *"Herren bliver vist vred over at jeg spøger, og med Veemod tilstaaer jeg at det just ikke heller er saa ganske passende"* (s. 84). Selvom Sibylle skriver sådan til sin bror var sådan en stil ikke almindelig. Fra fængslet beder Axel hende om en tjeneste. Axel skriver: *"Eders Mænd ere bundne af Forretninger, og Du er derfor mit eneste Haabs Anker"* (s. 87). Man skal huske at det at en mand beder en kvinde om en tjeneste heller ikke er sædvanligt. Efter min mening er det herfra bogens læsere kan begynde at spekulere på om Sibylle selv beslutter, at blive sådan som hun bliver beskrevet videre i bogen og analysen; eller om det først og fremmest er Axels fortjeneste fordi han beder hende om hjælp. Iblandt behøves der bare et lille skub fra en anden for at man går i gang med noget. Sibylle skal købe alle de nævnte møbler i tre specifikke værelser på Holmedal og samtidig ansætte alle de gamle tjenestefolk. Men det vigtigste bliver at opsøge frøken Jane Holmer og anmode om hendes hånd på Axels vegne. Han skriver også, at hvis det ikke lykkes, så har han ingen plads i Skandinavien længere. Sibylle lader sin bror vide hvad hun har besluttet og hvordan hun kan hjælpe ham. Hun skriver: *"(...) turdet tilskrive Dig, kjere Broder! før jeg havde nogle gode efterretninger at meddele Dig, eftersom jeg havde tilladt mig nogle Modificationer i de Arrangements, som Din Phrenesie havde combineret"* (s. 88). I bogen fortsætter samme samtale på følgende måde: *"Den næste Dag kjørte jeg omkring hos de Holmer, og introducerede mig som cousine Lahn,*

nuværende Besidderinde af Holmedal. Bliv ikke bange! det skal nok blive Dig tilskjødet, men, jeg vil have mine Løier, det siger jeg Dig; jeg vil gjøre hvad jeg vil, og Tingene skal gaae efter mit Hoved; at Du veed det. Ligesom for at drille mig selv, begyndte jeg bagfra (...)" (s. 91). Hvis Sibylle ikke havde fået alles fulde opmærksomhed indtil nu, så får hun det her. Jeg mener at Irgens her viser at kvinder også kan bestemme uden mænds nærvær. Indtil nu kan bogens læser ikke forestille sig at nogen kvinde kan undlade at gøre hvad en mand har sagt, eller snarere at udføre sin egen version af det hun har fået til opgave at gøre af en mand.

"Men, hvor kunne du blive forlibt i hende, Axel! hun har jo rødt Haar, en puffel paa Ryggen, er koparret og steeløiet og; fy! – Nei, jeg beder om Forladelse: hun har Haar som Guldtraad, Hud som en Fersken, en Ryg som en Gran og to violblaae Øine med en mærkværdig Attractionskraft (...)" (s. 91). Frem til nu har Sibylles brev handlet om hvad hun har udført og hvordan, men efter at hun har mødt Jane, vælger hun at sige direkte hvad hun fra første øjeblik har ment om hende. Det ville ikke have været særlig mærkværdigt hvis Jane ikke havde været Sibylles brors eftertragtede dame. Jeg synes dog det virker som om Sibylle vælger at teste sin bror, selvom hun kort efter de negative ord vender sine ord til ros. Det er lidt uklart hvad Sibylles motiv er, men jeg mener ikke at nogen kvinde ville gøre sådan uden at have en hensigt med det.

Man skal huske at på denne tid gik mændene til pigernes forældre for at få deres velsignelse til ægteskab med deres datter. Der var ingen andre der bestemte over kæresteparrets fremtid. Ifald forældrene ikke levede længere forventedes ingen andre at give dem velsignelsen. Men alligevel er det det Sibylle er i gang med - Sibylle har besluttet at se om Jane passer til Axel. Hun giver sig selv uventet stor beslutningsfrihed. Næste eksempel fra teksten handler om hvordan Sibylle selv kommenterer sine handlinger: *"Hendes Hjerte var kommen ligesom paa et Vippebræt, og det var just Sibylles Hensigt, i hvis Plan det netop laae, at betage hende Haabet (...)"* (s. 104). Der findes flere eksempler på den store beslutningsfrihed over sig selv og andre, som Sibylle tager sig. Da Sibylle og Jane kommer med de andre til Holmedal vil Sibylle stadig kontrollere Janes tanker så meget som muligt såvel som hvor hun befinder sig. For eksempel vil Sibylle have Jane i samme værelse til og med om natten, uden at tage hensyn til Janes vilje: *"Lad mig komme til at ligge der," vedblev Sibylle, "og den søde,*

lille Julie ligger hos mig, i det Mindste denne Nat, for jeg er gyselig overtroisk, og saa bange for Gjengangere som en Hare" (s. 107). Jeg mener at Jane her vises som det svage køn, præcis som en typisk kvinde skulle være.

"Du maa vide, lille Axel! jeg har taget mig den Frihed, at indbilde din Julie, at du har givet Dig ovre i Sverrige, og det har gjort hende en Smule blegere, som klæder hende godt" (s. 114). *"(...) men gaae i Dig selv, og siig: om det ikke er det Mindste, jeg kan have, fordi jeg langt fra Mand, og Børn, og Huus, føiter om i fremmed Land, og kjøber gammelt Skravaller, saa at Grevinde Lahn bliver til en Fabel for Folk i Omegnen"* (s. 115). Efter min mening prøver Sibylle igen med sine udtalelser at vise, at hun passer på sin bror og vil være familiens ryggrad. Som om manden skal have lov af Sibylle til at tage sine egne beslutninger. Det samme gælder følgende eksempel: *"(...) og at den store Axel ogsaa snart kan gaae uden Ledehaand, Det vil sige: hvorhen han vil"* (s. 116).

Til sidst men ikke mindst, overrasker Sibylle læserne med linjer, hvor hun mener at det ikke er nok allerede og ikke giver sin bror lov til at slutte hendes lille teater. I Romanen står følgende: *"Tak, min Broder!" sagde Sibylle, og gjemte Brevet. "Saadanne lege vi ikke. Den lille Her behøver slet ikke at komme saa sovende til Lykken"* (s. 117).

Sidste situation i romanen hvor Janes magtesløshed vises, er da hun ikke kan afvise Sibylle, da hun beder Jane om at blive på Holmedal. Jane klarer ikke stå fast, selvom hun selv bliver taber i situationen. De næste linjer er et eksempel på dette: *"(...) og yttrede Dagen efter, den Beslutning, at reise til Kjøbenhavn, fordi hendes egne Anliggender ikke taalte længere Opsættelse. Men Sibylle lamentserede over, at hun vilde forlade hende paa en Tid, da hun trængte allermeest til hende (...)"* (s. 118).

Janes beslutningsevner kan karakteriseres med ord som beskedenhed, opgivelse uden modstand, men dog sikkerhed i kærlighedsrelaterede forhold. Derimod kan Sibylles magt forbindes med ord som stædighed, målbevidsthed og manglende overvejelser når andre menneskers følelser er indblandet.

4.2. Tematisk analyse

I dette afsnit vil jeg tematisere de observationer jeg gjorde i sidste afsnit om de fem kvindefigurer. De temaer jeg anvender er opdragelse, arbejde og forholdet til mænd. Jeg ser disse tre temaer som grundstene i romantikkens kvindetilværelse, som det blev beskrevet tidligere.

4.2.1. Opdragelse

Opdragelse er vigtig i alle menneskers liv, fordi den er fundamentet for hvem man bliver videre i livet og hvordan éns principper falder på plads. Det samme kan man mærke på alle de fem kvindelige hovedpersoner i "De Holmer" og "Maren, Hersilie og Theckla eller to borgerlige Familiers huuslige Færd", som jeg beskrev nærmere i tidligere afsnit. Selvom der i "De Holmer" ikke er så meget på skrift om karakterernes opdragelse, som i den anden roman, får man en fornemmelse af hvordan det mest sandsynligt er foregået. I "De Holmer" viser Irgens Jane som en kvindetype, som er vokset op med vanen at følge andres forventninger og gøre som der bliver sagt. En lignende karakter i den anden roman er Maren. Jeg mener at en forbindelse mellem dem kan være samfundsklasse. Som forklaret tidligere er Maren fra en lidt lavere klasse end de andre kvinder i bogen og Jane bor hos en plejefamilie, fordi hendes egne forældre er døde. Som vist er Maren vandt til at hendes familie er den der gør arbejdet for andre og leder til at hendes forældre gør som der bliver sagt og som det behøves - samme handlingsmønster bliver videreført til familielivet. Som beskrevet tidligere bliver det også sådan i Marens voksenliv; hun tænker selv, men hvis der bliver sagt til hende hvordan hun skal handle, så gør hun det sådan. Samtidig er Janes tendens til at følge ordrer lidt anderledes, synes jeg, fordi hendes barndom har bestået af mange forskellige personer som var en del af hendes opdragelse, det vil sige at hun var nødt til at følge forskellige personers ordrer.

Derimod har Hersilie og Theckla fået samme uddannelse - bare med den forskel at Hersilie selv var mere engageret i sine studier. Men som voksen svarer de ikke til hinanden. Her viser Irgens at opdragelsen ikke altid afgør menneskets identitet på samme måde. I sidste kapitel forklarede jeg hvordan Hersilies personlighed og visdom

leder hende til et ensomt liv, som slutter med selvmord. Mens Thecklas liv bliver helt almindeligt med tanke på, at hun får hvad hun ønsker, men mister det vigtigste kort tid efter.

Generelt følger hovedpersonerne i "De Holmer" deres viden fra opdragelsen gennem livet og afbryder den ikke, men Maren, Hersilie og Theckla er mere komplekse. Som, mine observationer viste, spiller de tre karakterer en større rolle når det gælder deres personlighed og eget liv end det deres opdragelse har givet - kvinderne er stærkere.

4.2.2. Arbejde

Arbejde er en del af alles liv, og som jeg viste i et indledende afsnit så er arbejdet også vigtig i 1800-tallet, da det er det man gør for at tjene penge eller forsøge at realisere sig selv. Maren, Hersilie og Theckla har et tydeligere forhold til arbejde, end personerne i den anden bog. De tre kvinder i den første bog har et forskelligt forhold til arbejde. Maren kommer fra en familie, hvor alle familiemedlemmer arbejder hårdt for at sørge for familien. Hun lærer i sin barndom mest praktiske ting, som hun behøver som hushjælp. Maren arbejder som husmoder og er tilfreds med det. Jeg mener det er sådan, fordi hun klarer at være sig selv og få gode relationer med arbejdsgiveren. Derimod kan Hersilie, som også arbejder for en anden, som guvernante, ikke lide de børn hun underviser og heller ikke arbejdsgiveren. For Hersilie er arbejdet et middel til at udnytte sig selv og sine evner. Her viser Irgens en moderne kvindetype, som på dette tidspunkt ikke er særlig accepteret endnu. Thecklas forbindelse til arbejdet er, at det skal gøres for hende. Kun hvis det er strengt nødvendigt eller uundgåeligt, gør hun det selv. Jeg vil understrege at det meste af kvindernes arbejde på dette tidspunkt var husarbejde og mulighederne for at arbejde ude var begrænset. Nogle af de få fag udenfor hjemmet er arbejde som guvernante eller jordemoder - kvinderne ser ikke så meget andet arbejde end det. Som følge heraf tolker jeg det sådan, at Irgens med denne bog viser andre kvinderoller end de sædvanlige.

I "De Holmer" arbejder Jane ikke direkte. Selvom man måske kunne forvente at et barn som er i pleje og ikke rigtig passer ind sammen med familiens andre piger, skal klare alle hjemmets opgaver. Janes arbejde er at passe grevinden. Med det viser Irgens,

at Jane er omsorgsfuld, selvom hun selv har haft et kompliceret liv. Sibylles arbejde er hjemme hos sine børn, hun er husmor. Vi får ikke andet at vide om det hverken direkte eller indirekte.

Sammenfattende giver Irgens en større rolle til arbejdet for de kvinder, som i arbejdet ser muligheden for at realisere sig selv eller bruge det til at komme nærmere deres drømme. I "De Holmer" har arbejdet en ganske tilbageholdende rolle, hvor der ikke lægges vægt på kvindernes adgang til arbejde. Men i den anden roman har arbejdet en stor rolle i kvindernes liv og gør kvinderne til det de er. I Maren, Hersilie og Thecklas liv har arbejdet forbindelse med kærligheden, men i "De Holmer" vises ingen direkte forbindelse mellem disse to aspekter.

4.2.3. Forholdet mellem mænd og kvinder

Som vist i tidligere afsnit betyder forholdet til mænd ikke kun kærlighed. Det kan for eksempel også udtrykkes via magtforholdet mellem de to køn. I denne sammenhæng foregår der meget i begge bøger. For at begynde med den som er skrevet først, "De Holmer", synes jeg at begge karaktererne er interessante i dette perspektiv. Som vist tager Jane ellers få beslutninger selv, men er derimod ganske sikker på sine holdninger, hvor det gælder mænd og kærligheden. Jane og mændene er kun beskrevet gennem kærlighedsforhold. De mænd, som godt kan lide hende, er Jane ikke interesseret i og har ingen anden relation end hvad der findes mellem to bekendte, der kommer fra en fælles slægt. Hvorimod, når det gælder mænd, som hun selv er erotisk interesseret i, kan hun beslutte sig så ingen kan få hende til at ændre mening. Janes forhold til mænd har ingen magt over hendes beslutningsfrihed. Irgens har her en typisk kvinde, som er beskrevet gennem kærlighed og følelser, præcis som det forventes af 1800-tallets kvinder. I samme bog møder vi Sibylle, som har en helt anderledes relation til mænd end Jane. Sibylle bliver ikke beskrevet med en kærlighedshistorie på almindelig vis. Hvis man vil se en kærlighedshistorie, så er det kærligheden mellem bror og søster. Men her viser Irgens en kvinde, som har et magtforhold til sin bror. Som forklaret tidligere tager Sibylle det ikke helt alvorligt hvad hendes bror skriver til hende: Hun laver alt om så det passer til hendes egne planer. Hun giver sig selv meget stor beslutningsfrihed både i

forhold til mænd og kvinder. Jeg synes at Sibylle tænker fornuftigt i sit forhold til mænd, hvilket egentligt er noget nyt i hendes samtid, men nogen gange er det uforståeligt på grund af de så få tanker hos hende selv, som kan begrunde hendes handlinger.

I den anden roman, "Maren, Hersilie og Theckla eller to borgerlige Familiers huuslige Færd", er det Maren, som har den mest typisk kærlighedsrelation til mænd. Som forklaret, bliver hun friet til af Jørgen, som giver hende tid til at overveje om hun vil acceptere tilbuddet eller ej. Efter min mening viser dette at Maren har kontrol over sin beslutningstagning og har fået lov af manden til at gøre hvad hun vil. Jeg vil sige at Marens forhold til mænd er harmonisk i nutidens "europæiske" betydning, hvor kvinder og mænd har lignende friheder og forpligtelser. Omvendt Maren, tænker Theckla meget økonomisk og egoistisk - ikke med hjertet i kærlighedsrelaterede spørgsmål. Jeg mener at Thecklas forhold går gennem penge. Men hun får magt over sin mand, idet hun får ham til at bruge endnu flere penge end det nødvendige ved deres husrenovering i bogen. Den tredje kvinde er Hersilie og hendes forhold til mænd er helt forskelligt fra de andre kvinder i begge bøger. Hersilie har først en kæreste, som hun skal giftes med, men efter at hun møder prinsen, forstår hun at Svend er ikke god nok til hende. Her viser Irgens en kvinde som bliver medvidende om hvad der er muligt i verden og at alt ikke nødvendigvis behøver at være sådan som traditionerne foreskriver. Som forklaret tidligere er Hersilies skænderi med hendes far ikke sædvanligt på den tid. Senere i historien tager hun sit eget liv fordi hun ikke vil gifte sig. Man kan spekulere på hvad den egentlige grund er, men min tolkning er at hun delvis gør det på grund af at hun ikke ved hvordan en relation mellem de to køn skal kunne slutte med noget andet en almindeligt ægteskab, hvor kvinden er husmor og ingen mulighed har for selvrealisering.

I "De Holmer" har Irgens beskrevet forholdet mellem mænd og kvinder via kærligheden og giver ikke nogen begrænsning i beslutningsfriheden. I den anden roman har relationerne mellem de modsatte køn med magt at gøre. Nogle gange bliver kvinder påvirket af mænd på en negativ men dog konstruktiv måde.

4.3. Analyse af pseudonymernes rolle for bøgerne

I det nærværende afsnit vil jeg analysere mine tidligere observationer med tanke på hvilken rolle de spiller i lyset af forfatterindens to pseudonymer. Til sidst vil jeg se nærmere på hvad årsagen kan have været til at Irgens ikke skrev værkerne under sit eget navn.

Begge romaner er skrevet under pseudonym, Irgens gjorde det på en for samtiden atypisk måde. Hun skrev sine sidste værker under pseudonym, mens andre forfattere anvendte et pseudonym til sit debutværk. "Maren, Hersilie og Theckla eller to borgerlige Familiers huuslige Færd", som er udgivet først, er som nævnt skrevet under kvindeligt pseudonym. Bogen behandler et emne som regnedes for at være kvindernes område: kærlighed, følelser og børnenes opdragelse. Desuden handler den om et tema, som en mandlig forfatter ikke ville kunne vide så meget om. Som nævnt i min analyses tidligere afsnit vil en del kvinder på dette tidspunkt ud af huset og opleve noget nyt. Ifølge min tolkning, træder brugen af det kvindelige pseudonym tydeligt frem i karakterbeskrivelsen, fordi Jomfru Clasen så detaljeret forklarer kvindernes tanker og følelser. Læseren får derfor en bedre forståelse af figurenes personlighed. Som følge af dette er det muligt at få et indblik i kvindernes længsel efter selvrealisering og frihed til at tage vigtige beslutninger selv, som beskrevet tidligere.

Siden man tit sammenkæder forfatterindens privatliv med bogens indhold kunne Irgens ikke skrive alt under eget navn, da bogen ellers ville blive bedømt på hendes privatliv og hendes personlighed. Hun var nødt til at adskille privatpersonen fra det litterære værk. Irgens viser med det kvindelige pseudonym den undertrykte moderfigur, ikke direkte, men for eksempel gennem Hersilie. Som beskrevet i et tidligere kapitel, ville Hersilie ikke gifte sig og blive familiemor, på grund af denne livsforms tilbageholdenhed og faste rolle. Dette kunne Irgens ikke skrive under eget navn, for hvad ved en kvinde, som ikke selv har børn og som har arbejdet det meste af sit liv, om en familiemors sjæleliv?

Det mandlige pseudonym anvender Irgens til sin sidste bog "De Holmer", som er interessant på grund af at det mandlige pseudonym de fleste gange blev anvendt til at give en bedre fornemmelse af at bogen var skrevet af en mand - dette specielt om

emner, som kvinderne ikke kunne have en passende forståelse af. Sidstnævnte bog er en prinsesseroman, som handler om kærlighed og et køns dominans i beslutningstagningen i særlige situationer. Desuden har bogen nogle karakterer som passer godt ind i deres kønsroller. Irgens viser hvordan kønsrollerne er en del af samfundet og hvordan fastholdelsen af kønsrollerne styres af mænd. Irgens' vilje med kønsrollerne var dog ikke at bekræfte dem, derimod ville hun vise hvordan de ikke stemmer, gennem at skrive om emnet som om hun godkender dem. Som vist tidligere var Sibylle ikke en typisk husmor. Irgens har her en kvindetype som kun kunne præsenteres af en mandlig forfatter, fordi den så ville have mulighed for at blive taget for realistisk. Der var fare for, at en kvinde ikke ville blive taget alvorligt med en sådan kvindefigur, det ville havde været set som fantasi. Man kan spekulere over om Sibylle måske egentlig var en typisk samtidens kvinde, fordi hun længes efter frihed, magt og selvrealisering, som de fleste husmødre gjorde. Irgens skriver om en kvindetype, som kun kunne præsenteres af en mandlig forfatter.

Som vist i min analyse tidligere findes der fire forskellige kvindetyper: Hersilie er én sådan kvindetype. Hun har en høj grad af bevidsthed og søger i emancipationens retning. Det kvindelige pseudonymbrug giver her mere troværdighed til Hersilies karakter, fordi det mere eller mindre også var sådan det foregik i virkeligheden og med hendes figur blev bogen mere reel. Med det kvindelige pseudonym bliver Hersilie også mere yndet på grund af at hun repræsenterer kvinder som har et "moderne" job - hun var guvernante. Den anden kvindetype er Theckla, som repræsenterer den smukke og dovne husmor. Jeg mener at med Thecklas figur finder Irgens kvindelige pseudonym anvendelse til at vise livets ironi. Familiens smukkeste pige får først alt hvad hun har ønsket sig, uden at arbejde, men snart efter taber hun alt igen. Samtidig bruges Thecklas figur til skjult kritik. Kvinden, som ikke vil lære noget praktisk og håber at klare sig gennem livet bare ved hjælp af sin skønhed, får ikke et succesrigt og lykkeligt liv. Den tredje kvindetype er fælles for Maren og Jane; kvinder fra en lavere klasse, som arbejder for deres fremtid, men er almindelige kvinder uden nogen anden særlig succes end kærligheden. Irgens viser efter min mening her med Marens karakter hvordan traditionelle kvinder ikke længere var gode nok. Derimod er Jane også en traditionel kvinde, som er meget tilpasset sin verden. Janes figur findes jo i bogen der er, skrevet under mandligt pseudonym, så der bruges Jane som den gode kvinde for også at

understrege Sibylles karakter. Sidste kvindetype er dermed Sibylle, et negativt kvindebillede: en der ødelægger alt for sin bror uden nogen forståelig grund og forlader sine børn i to uger for at gøre noget hun ikke er nødt til. Jeg tolker det som at Irgens' har skabt Sibylle for at vise et typisk mandesynspunkt om en selvstændig kvinde.

Man ved at Irgens protesterede mod kvindeundertrykkelsen og det kan man læse om i den første bog som handler om Maren, Hersilie og Theckla. Moral havde meget høj status på denne tid, og derfor mener jeg at hun skrev således for at anvende moralen i sin favør og tale om kvindeundertrykkelse. Desuden var det mulig for hende at udtrykke sine egne holdninger, under kvindelige pseudonym, uden at blande sit privatliv ind i det. Det mandlige pseudonyms brug forklarer bogen selv, som mere af økonomisk hensigt end for at tjene samfundsudviklingen.

5. KONKLUSION

Formålet med denne opgave har været at gøre rede for hvordan Hanna Irgens' pseudonymbrug påvirker kvindesynet i hendes bøger: "De Holmer" og "Maren, Hersilie og Theckla eller to borgerlige Familiers huuslige Færd" og hvilke træk deraf der findes i bøgerne. Gennem min kønskritiske læsning af værkerne er jeg kommet frem til, at hun bruger det kvindelige pseudonym til at tale om kvindeundertrykkelse og give sine egne holdninger videre uden at få det knyttet til sin privatperson. Som jeg viser i min tematiske analysedel, bruger hun det kvindelige pseudonym til at give bedre et indblik i kvindernes verden til læseren, fordi kvinder tit lægger mere tryk på følelser og gennem dette bedre kommer frem til karakterernes personlighed - baseret på karakterernes dybere træk, viser Irgens kvindernes længsel efter selvrealisering og frihed i deres beslutningstagning. Derudover viser hun at kvinderne burde få en god opdragelse, fordi det giver bedre muligheder for en lovende fremtid og samtidig kritiserer hun kvinder, der kun satser på deres skønhed. Efter min mening anvendes det mandlige pseudonym derimod til at vise hvilke samtidens mulige dominansforhold var inden for beslutningstagning og handlekraft mellem mænd og kvinder. Ifølge Busk-Jensen spekulerede Irgens med "De Holmer", der har undertitlen "En scandinavisk Novelle af Hermann Lange", sikkert på, om et kønsskifte i signaturen og et "scandinavisk" islæt ikke kunne fremme afsætningen (Busk-Jensen 2009: 626). Busk-Jensen forklarer, at da Irgens bruger et mandligt pseudonym til sin sidste roman, tyder det på, at hun med årene blev klar over, at den negative selvopfattelse kan være en refleks af den litterære institutions negative holdning til kvindelige forfattere (Busk-Jensen 2009: 647). Jeg mener at det mandlige pseudonyms rolle ligeledes er at muliggøre skjult kritik af stereotypiske kvinder. Irgens bruger karakterernes opdragelse og forholdet mellem de to køn, til at viderebringe sin kritik af kvindernes undertrykkelse på hendes tid. Hun viser hvilke kønsroller der fandtes dengang og at det er mændene som fastholder dem. Og så bruger Irgens det mandlige pseudonym for at kunne blive taget alvorligt. Som jeg forklarer i min analyses sidste afsnit, ville Sibylles karakter blive regnet for en fantasi, hvis hun havde optrådt i en kvindelig forfatteres bog. Irgens tager i bøgerne hensyn til forfatterens køn, samtidens principielle kønsspørgsmål og bruger kønstematisering som hænger sammen med forfatterens eget køn.

Denne opgaves praktiske værdi er forbundet med mulige fremtidige observationer af Hanna Irgens' værker om kvindesynets forandringer gennem 1800-tallets første del. Man kan også bruge den til en bedre forståelse af de glemte og ulæste af 1830ernes forfatterinder. Min opgave kunne også bruges til at sammenligne pseudonymbruget med andre kvindelige forfatterinder i 1800-tallets anden del og derudfra se hvordan det moderne gennembrud har forandret det.

LITTERATURLISTE

- Auken, S., Michelsen, K., Svane, M-L., Holm, I. W., Mortensen, K. P. 2008. Dansk litteraturs historie, bind 2: 1800-1870. Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S, København.
- Auring, S., Baggesen, S., Mortensen, F.H., Petersen, S., Svane, M-L., Svendsen, E., Sørensen, P. A., Vogelius, J., Zerlang, M. 1990. Dansk litteraturhistorie, bind 5. 2. udgave. Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S, København.
- Busk-Jensen, L. Hanna Irgens (1792 - 1853) Irgens, Johanne (Hanna) Christiane. Dansk kvindebiografisk leksikon.
<http://www.kvinfo.dk/side/597/bio/651/origin/170/> (28.04.2014)
- Busk-Jensen, L. 2009. Romantikkens forfatterinder, bind 1, 2, 3. Gyldendal, Danmark.
- Den Danske Ordbog; <http://www.ordnet.dk/ddo/> (18.04.2014)
- Slots, J. 1992. "Poul Møller som anmelder af Hanna Irgens' digtsamling "Orfanina"". Magasinet 1992: 1, Det Kongelige Bibliotek.

RESÜMEE

Tartu Ülikool

Germaani, romaani ja slaavi filoloogia instituut

Skandinavistika osakond

Taani keel ja kirjandus

Jette-Liis Tammaru

ÜKS NAINE, KAKS NIME

Pseudonüümi kasutamise mõjud naise ühiskondliku rolli kajastamisel Hanna Irgensi kahes viimases teoses

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Mikael Munk Lyshede, MA

TARTU 2014

Käesolevas bakalaureusetöös uurin milline mõju on pseudonüümi kasutamisel naise ühiskondliku rolli kajastamisele Hanna Irgensi teostes *"De Holmer"* ja *"Maren, Hersilie og Theckla eller to borgerlige Familiers huuslige Færd"* ning mil moel see romaanides avaldub. Romaan *"De Holmer"* on kirjutatud kasutades meespseudonüümina ning teine teose on naispseudonüümi alt. Hanna Irgens erineb teistest 19. sajandi esimese poole naiskirjanikest selle poolest, et on üks vähestest, kes kasutab pseudonüüme teisel moel kui oma debüütiromaani avaldades. Tema pseudonüümide kasutamise eesmärgiks on esitleda raamatu autorit kellegi teisena, et anda paremini edasi teostes olevat kriitikat.

Töö eesmärk on anda ülevaade sellest, kuidas nimetatud teostes naised 1830. aastate naise ühiskondliku rolli normist kõrvale kalduvad ja kõrvutada seda raamides, mida võimaldab Hanna Irgensi pseudonüümivalik. Analüüsis kasutan soopõhist lähenemist kirjanduses, mis väljendub mitmel erineval moel: antud perioodi põhimõttelised küsimused, kirjaniku sugu, sugude tematiseerimine seoses kirjaniku soo ja samuti ka lugeja sooga.

Koos sissejuhatuse ja kokkuvõttega jaguneb töö viieks peatükiks. Sissejuhatav peatükk sisaldab probleemipüstitust ning teooria ja meetodi selgitust. Teine peatükk annab ülevaate Hanna Irgensist, tema loomingust, pseudonüümi kasutamisest 19. sajandil ja romantismiajastu naisest. Kolmas osa sisaldab käsitlevate romaanide sisukokkuvõtteid. Töö põhiosa, analüüs, moodustab neljanda peatüki, mis koosneb kolmest alapeatükist. Esimeses alapeatükis, mis omakorda jaotub kaheks, vaadeldakse romaanide naispeategelasi. Järgmises alapeatükis moodustatakse temaatline teoste analüüs, mis koosneb kasvatus-, töö- ning meeste ja naiste vaheliste suhete peatükkidest. Viimane analüüsi osa uurib pseudonüümi kasutamise mõju raamatu sisule.

Kokkuvõttes järeldatakse, et Hanna Irgensi kasutab naispseudonüümi selleks, et pöörata tähelepanu naiste allasurutud staatusele ühiskonnas ning et anda edasi isiklikke seisukohti, ilma et teda ennast sellega seostataks. Teema analüüsist ilmneb, et naispseudonüümi kasutatakse naistegelaste põhjalikumaks kirjeldamiseks. Sellest lähtuvalt näitab Irgens naiste igatsust eneseteostuse ja otsustamisvabaduse järele. Lisaks näitab ta, et kasvatusel on oluline roll võimalikult hea tuleviku jaoks, samal ajal kritiseerides neid, kes jäävad lootma vaid ilule ega näe vaeva tuleviku nimel. Meespseudonüümi kasutatakse selleks, et seletada ühe soopole ülekaalu otsuste langetamisel. Samuti osutab Irgens sellele millised soorollid tol ajal olid ning et mehed on need, kes kinnistavad soorollide olemasolu. Lisaks kasutab Irgens meespseudonüümi teose tõsiseltvõetavuse tagamiseks. Nimelt sisaldab romaan teemasid mille puhul oleks naiskirjaniku nimi välistanud selle tõsiseltvõetavuse.

Võimaliku edasiuurimise teemana võiks vaadelda, kuidas *det moderne gennembrud*² on pseudonüümide kasutust muutnud, tehes seda nii, et võrreldakse käesolevat tööd mõne teise 19. sajandi teise poole naiskirjanikuga, kes samuti kasutab pseudonüüme.

² *Det moderne gennembrud* on mõiste, millega Taani kirjanduses tähistatakse ajavahemikku ~1870-1890. Seda iseloomustab realismile fokuseerimine ning erinevate ühiskondlike probleemide arutlemine. Põhjalikku tähelepanu pöörati ka soorollidest tingitud problemaatikale. *Det moderne gennembrud-i* tulemusena hakkas naiste ühiskondlik roll Skandinaavias muutuma vabamaks (Den Danske Ordbog).

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ Jette-Liis Tammaru _____
(*autori nimi*)
(isikukood: _____ 49103270329 _____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
_____ EN KVINDE - TO NAVNE _____
Pseudonymets påvirkning på kvindesynet i Hanna Irgens' to sidste værker.,
(*lõputöö pealkiri*)
mille juhendaja on _____ Mikael Munk Lyshede _____,
(*juhendaja nimi*)

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 19.05.2014 (*kuupäev*)

Jette-Liis Tammaru
